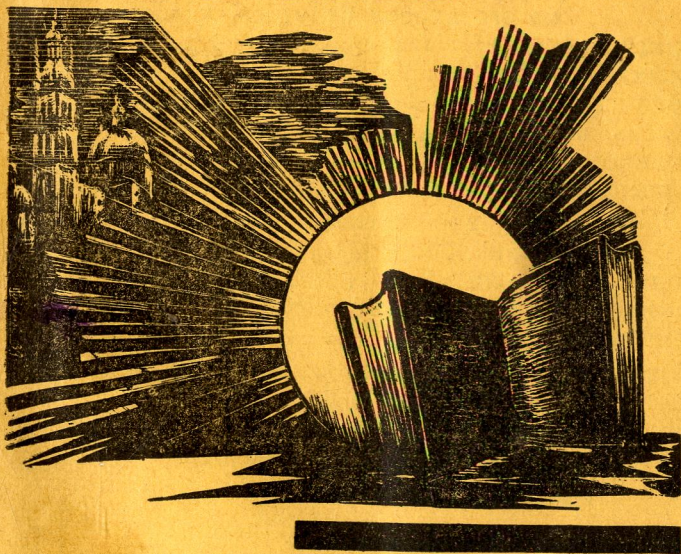

НАУКА

В. Г.

ЗАГАДКА ДАЛЕКОГО ВСХОДУ

Т. ШЕВЧЕНКО: ПРИЧИННА

КНИЖКИ В НАРОДІ!

Через масове просвіщеніє до сили народа!

СЕЛЯНЕ! Приєднуйте Обществу ім. М. Качковско-го нових членів і нових подписчиків его видань! Условія приналежности до Общества і подписки на его видання будут слідуєчі:

Вписове (для всіх без винятку) . . . 1.— зл.

членській взнос (для всіх) . . . 2.— „

подписка видань для інтелігентів, чита-
лень, кооперативів і інших інституцій 4.— „

подписка видань для селян, котрі суть
членами центрального Общества ім. М.

Качковского або членами котрої-ни-
будь читальні Общества . . . 2.50 „

подписка видань для селян, котрі не
являються членами Общества ані чле-
нами читалень Общества . . . 3.— „

Подписчик видань Общества ім. Михаїла Качков-
ского получає за рік:

8—9 книжочок різнородного содержания під
загальним заглавієм „Наука”,

1 великий календар,

4 числа кварталника „Листок”.

500—600 сторін друку коштує подписчика всего

2.50 зл. взглядно 3.— зл. —

**Каждая руска хата нехай стане рускою
читальнею!**

06 10
№ 1 (576)

Січень - лютий

1939

~~11.362~~

Львів. Бібліотека
АН УРСР

ЗАГАДКА ДАЛЕКОГО ВСХОДУ

написав

В. Г.

Т. ШЕВЧЕНКО:

ПРИЧИННА

ЛWÓW, 1939

ЛЬВІВ, 1939

Льв. 126.
№ 46(9)
1940

Заг. 143-14/145

Ш5(2-11)5-65я44

Зміст

	Стор.
1. Вступ	4
2. Японія	
а) Край і люди	6
б) Історичний обзор	9
в) Перебудова японської держави	13
г) Японська експансія на полудне	17
д) Японська експансія на північ	18
3. Конфлікт Японії з Росією	
а) Руско-японська війна	20
б) В світову війну	26
в) Савітська політика на Дал. Вскході	28
г) Савітско-китайська війна, 1929 р.	31
4. Китай	
а) Китайській муравейник	34
б) Домашні війни в Китаю	37
в) Утворенє „независимої“ Манджурії	42
г) Японско-китайське порозумінє	48
д) Японско-китайська війна	51
5. Нинішній стан Сибірі	54
6. Японія грозит світу	58
Т. Шевченко: Причинна	62

Накладом Т-ва им Michała Kaczkowskiego we Lwowie
ul. Wałowa 14. — Redaktor: Dr M. Krzyżanowski

Изданієм Общества им. Михаила Качковскаго во Львовѣ
Редактор: Д-р Михаил Крыжановскій

Drukarnia J. Jaśkowa, Lwów, ul. 3-go Maja 10

Типографія Ю. Яськова во Львовѣ, ул. 3-го Мая 10. —

Львівська державна
наукова бібліотека

6701

Ідучи навстрічу многочисленным пожеланням членів і читателів ізданій нашого Общества, требующих популярного і загально - приступного освіщення далековсхідного питання, яке тепер так сильно прикувало до себе увагу цілого світа — ми постарались в отсій невеличкій книжечці вкоротці зібрати багатий та різнородний матеріал, звязати его по можливості в цілість та тим самим дати обзор собитій на Далекім Востоці, з узглядненем жерела назрівших та назріваючих непорозумінь в їх історичнім виложеню. Тим-самим отже має та книжечка не стілько характер оригінального, на власних ізслідованях опертого труда, скільки скорійше єсть она сводкою найрізнороднійших авторів многогранного та сложного питання, сводки приміненної до понятій загалу наших читателів.

Автор.

І. ВСТУП.

Віки цілі нікто не чув в Европі о далековсхіднім питанню. Єго якби не було. Простори, на котрих нині, в 20. століттю, проісходять собитія першорядного значеня, і то не лиш для Азії, но і в першу міру для Европи, а навіть для цілого світа, єще сто літ тому назад находились поза межами європейської цивілізації. Европа мала тогди замного своїх клопотів, щоби інтересуватись далекою Азією. О навязаню з нею тісної звязи, а в дальнішій і покореню без нинішнього морского флота, не можна було і думати. Россія тільки поволи, поступенно пробивала собі дорогу через холодну Сибір, до Тихого Океана, не припускаючи може навіть, що тим самим она сотворює нерушимі фундаменти під будучу, могучу руску імперію.

А нині? Тихій Океан став предметом заінтересованя цілого світа. Тут скрещуються інтереси всіх великих світових держав і сюда з Атлянтійского Океана переносится центр світового торгового і політичного житя. На ній, по всій віроятности, рішится судьба нинішних великих соперників. Єсть всі признаки того, що приходять сумерки Европи, а на першій план видвигається Азія.

Від довшого часу на Далекім Всході чути постійно гул орудійних вистрілів, грохот пулеметів (машинових карабінів) і шум самолетів. Цілий світ

з напруженем слідит так багаті в факти далеко-всхідні со́битія: довготривалу домашню китайську війну, постійні сутички на руско - апонській границі, нерідкі японські „пучі“, непорозуміння Японії з Китаєм і Америкою і т. д.

Середно орієнтуючийся читатель може і не замічає за самими сутичками над Амуром і Байкалом, що цілковито не іде тут о якійсь клаптик спорної землі, якусь там Заозерну (по кит. Чанг - Ку - Фенг). Кто уважно слідит за великою грою на Далекім Всході, той скрізь дим вистрілів і мно́жество дрібних непорозумінь, увидит щось більше. То на всхідних рубежах рускої землі, над самим берегом Тихого Океана сціпились з собою в смертнім бою два великани, 170-мільонний рускій і 90-мільонний японській народи. Схватились і напругли всі свої сили, бо чують, що від висліду тої борби зависит, кому із них бути великим, державним народом, кому панувати на безмежих азійських просторах, а кому ділити судьбу маленького народа.

Питане Далекого Всходу не зводиться лиш до руско - японского спору. Японія, Россія, Англія і Зєдинені Держави Північної Америки, Франція і Голяндія, а наконєц сам Китай — то безпосередні учасники далековсхідної гри, від результата котрої зависит дуже много, може більше, чим ми взагалі сподіваємся.

Ввиду того, що іде тут в першій мірі о інтереси руского народа і єго будуче, далековсхідне питане приковує до себе цілу нашу увагу і тому за віддільними єго моментами слідим з затаєним віддихом.

2. ЯПОНІЯ.

а) Край і люди.

Нинішня велика світова держава, Японія, вісімдесят літ тому не представляла еще собою ніякої сили. Була то держава 25-мільйонного народу, котрий розсівся над Тихим Океаном і замкнувсь від остального світа так щільно, що в Європі дуже мало знали о тім краю, а если і знали, то більше на основі невіроятних оповідань і легенд. Історія того краю, котра щойно від недавна стала всім звісною, — дуже поучительна і тому варто посвятити єї більше уваги.

Властива Японія, то кілька більших і около 2 тисячі менших і таки просто малесеньких островів, котрі тягнуться луком, відділяючи Жовте море від Тихого Океана. Найважніші острови називаються: Іессо, Ніппон, Сікок і Кіу - Сіу. Поверхня цілої Японії виносить всего 382 тисячі квадратних кілометрів. Японські острови покривають в ріжні сторони розбігаючіся гори, з котрих спливають бистрі гірські потоки.

Клімат Японії дуже нерівномірний. Найтепліша та найгустіше населена єсть полуднева часть Японії. Тут находится столиця Токіо, давня столиця Кіото, і найважніші міста: Іокогама, Нагасакі, Осака, Токуяма, Ішікакі і др.

Північна часть острова Іессо покрита густими лісами, холодна і досить рідко заселена. Привикши до горячого клімата японці не переносять холода і воліють тіснитись на полудневих островах.

Характеристичною чертою японского краєвиду, то множество вулканів, котрих єсть там до 1000, з того 50 дійствующих. Вулкани ті роблять не-

раз колоссальні шкоди, спричиняючи виступлене рік з їх берегів, заливаючих та затоплюючих во-

Карта (мапа) Маньчжурії. Темне поле, оточене гру- бими точками, то Маньчжурія, яка офіційно на- зивається Маньчжу-Ди-Го. На полудне від неї Шо- жен (Корея), на північ рускій Далекій Всьхід, на всході Уссурийскій Край, або «Зелений Клин» з крі- постію Владивостоком. На захід і полудневий-захід від Маньчжурії розположений Китай. Напротів Владивостока за Японским Морем видно Японію (дугою розположенні острови).

дою цілі міста і сотки тисяч людей і являються правдивим несчащем для Японії. Найбільшій, нині вже майже зовсім вигасшій вулкан Японії — то

„Свята Гора“, Фуджіяма, котру видно в Японії зо всіх сторін краю. Гора та майже через цілий рік покрита снігом і все білієтся єї вершок. Японці дуже гордяться нею. По народним переказам гора та виросла одної ночі разом з недалеко положеним озером Біві. Кождий знатний японец уважає своїм обовязком видістатись хоть раз в житю на

Вулкан «Фуджіяма» або «Свята Гора», з верхом, вічно покритим снігом.

гору. Тогди одіваються они в білі одежі, чіпляють на себе массу звінків і піднімаються вверх. Проходять через прекрасно управлені рижові поля і плянтації чаю і цвітів, дальше через ліси, пасовиска, корчі, аж вкінці виходят на снігом і ледом покритий верх гори.

Японію називають „Краєм Входячого Сонця“. Представляється она дуже живописно і здалека ви-

глядає як один великий прекрасний сад. Стільки тут зелені і цвітів, стільки чудесних видів природи. Та нікто може і не в стані опреділити, скільки в тім прекраснім краю нужди і горя, скільки людських сліз та недолі. А рівночасно, що тут знаходиться центр тої небезпеки, котра грозить цілому світу.

б) Історичний обзор

Початки Японії сягають десь 7 віку до нашої ери. Около 660 літ до Рожд. Хр. прийшов в Японію перший цісар Цімму, ім'я котрого оточене всякого рода легендами. Прийшов він правдоподібно з Китаю, бо історики причисляють японців до народів китайско - монгольскої раси.

Японці були народом воїнственным. Они мало по-малу підбили всі острови і покорили туземних жителів, остатки котрих під назвою айно сохранились еще по нинішній день на острові Іессо.

З часом японці зачинають займатись рибною ловлею і польованєм. В II. і III. століттю переходять поволи до управи землі, а рівночасно в декотрих родах зачинають спеціалізоватись в промислі і ремеслі. В 210. р. по Р. Х. японці підбили Корею і від неї научились ремесла, а масса взятих в плін невольників позволяла на розвинене его і росширене.

По покореню Кореї, жителі котрої платили японцям дань, Японія навязує тісніші зношеня з Китаєм. Під впливом Китая наступає переобразоване японскої держави. Цісар, котрий дотепер був лиш головою свого роду, щось як „перший між рівними“, тепер, на взір китайского, стає неограниченим володітелем своїх підданих, а знов

таки з Китаю принесена нова релігія буддизм *) голосила, що цісар, то не звичайний собі смертельний чоловік, але син Неба. І той культ для цісаря заховався у японців по нинішній день.

Та один цісар не міг правити цілою державою і тому поодинокі могуті роди, щось в роді князів на Руси т. зв. „дайміо“ відгравали велику роль. Декотрі з них були навіть так могуті, що творили якби державу в державі. Мали власні гроші, видавали свої закони, і піддержували свої обичаї. Було то можливе, бо японській цісар рідко коли займався справами держави. Він „панував“, а не управляв державою.

Поодинокі „дайміо“ вели з собою безчисленні війни при допомозі наємних військ, т. зв. „самураїв“. Та кровава різня за владу тревала кілька століть, аж вкінці один із тих родів покорив всіх інших дайміо і став фактичним володільцем Японії. Він діставав найбільше землі, его род возвишався понад інші роди і з него цісар брав собі жінку. Голова того роду, т. зв. „шогун“ став тепер, після цісаря, першим в державі.

В 8. століттю по Христі цісарі задумали позбутись невігідних для них шогунів і сами попробували взяти управу держави в свої руки. Та то їм не удалось і від тогди японські цісарі цілковито усуваються від державних справ. Они замикаються в своїм дворі, окружають себе нечуваною розкошю і приймають божескі почести.

*) Релігія Будди, після котрої жите, то мука, а відреченє від него (смерть), то освободженє від мук і терпінє причім висшим блаженством єсть подавленє страстей. Виречися добра і майна повинен каждый, щоби приблизитись до совершенства.

Статуя божества «Будди».

Енергічні і здібні шогуни з роду Токугава в тім часі зуміли уменшити цілковито значенє могучих колись дайміо. Зробили то они, як було сказано, при помочі воєнних, так зв. самураїв, котрі, підпорядковані шогунови, находились в маєтку кожного дайміо і таким способом ограничали їх свободу. В краю настав тепер спокій і порядок, котрий тривав більше як 250 літ.

В 16. столітю до Японії проникают європейські купці і місіонарі. Та дуже зле записались они в очах японців. Купці старались всіх ошукати на кождім кроці і навіть оклеветували своїх білих братів. Монахи - же, в особенності єзуїти, заохочені першими успіхами і навернувши на християнство представителів могучих японських родів, пляновали переверот, позбавленє шогуна єго влади і утворенє з Японії осібної держави, підчиненної Папі Римському.

Но ті пляни були відкриті і шогун прийняв жестокі міри, щоби позбутись непожаданих європейських гостей. Християнска релігія була заказана, заговорщики покарані, а єзуїти прогнані. Голяндским і іншим купцям заказано всяку торгівлю з Японією, а пізнійше виселено їх звідтам, так що лиш невеличка горсточка голяндських купців осталась на полудні, на острові Де - сіма.

І з того часу Японія відгородила себе вже не китайскою, але прямо желізною стіною від цілого світа. Жила своїм закритим, внутрєнним житєм. Нікого не впускала і не випускала з краю. Такий стан тривав аж до недавна, до 1853 року. В тім часі до японських берегів підплила ескадра американських кораблів під начальством адмірала Перро і зажадала відкритя японських портів для загранич-

ної торгівлі. З тревогою увиділи японці звернені в їх сторону жерла армат американських воєнних кораблів, і мусіли згодитись на всі американські умовія.

в) Перебудова японської держави.

Вимушене ескадри американського адмірала Перро на Японії відкриття її портів для зовнішньої торгівлі в 1853 році, було поворотною точкою в історії японського народу. Японці мусіли погодитись з своїм положенням, бо на відпор не було сил. Но вони не дивились зрезигнованно на то, як європейці експлуатували їх край. Порівнюючи свої і чужі сили, японці виділи, що мечі їх нічого не вдіють против американських і руских армат. „Заморські чорти“ — так називали японці чужинців, — цивілізаційно стояли о цілу голову вище від японців і воїнственні самураї прийшли до переконання, що держава їх потребує великих, основних реформ. Та правительство шогуну було неспосібне до того. Давно вже ненавидячі шогуну самураї і полудневі князі зорганізували „народну партію“, котрої кличем було: „Проч з шогуном! Нехай живе мікадо!“

В міру росту японської заграничної торгівлі на японському ринку появилася маса чужих монет: рублів, фунтів, франків і доларів, через що японські гроші сильно стратили на вартости. Всяда настала дороговизна. Народ підняв крик, а безсильний шогун не міг злу зарадити. А коли негодоване народа прибрало на силі, цісарська партія рішила використати момент і виповісти шогуну відкриту війну.

В той час якраз умирає цісар Каймо, а на пре-

стол вступає молоденькій мікадо Мутсу - Хіто (1867 р.).

Цісарська партія виступає відкрито против шогуна, і послідній із них Ксікі, мусит уступити. Тепер Японія з новим мікадо на чолі стає на дорогу великих реформ.

Цісар скликав представителів земельної власности „хоші“ на нараду і для добра держави „хоші“ зрікаються всіх своїх великих маєтків, котрі тепер розділено межі селян. Покликана до життя державна рада, із самих вибраних, розумних та заслужених людей, т. зв. „генро - ін“, приводить в порядок фінанси, вводить нинішню валюту і установляє податки, весь тягар котрих падає на селянство. Рівночасно цісар поручив раді переведене основних реформ.

„Генро - ін“ береться до своєї задачі уміло: систематично висилає за границю, в Європу і Америку численні комісії, цілію котрих було придивитись добре європейским порядкам во всіх областях державного і общественного життя.

По кількох літах основних студій комісії вернули в Японію вже з готовими взірцями державного устрою, організації шкільництва, постановки военного діла, організації і техніки промисла і торгівлі. „Генро - ін“ укладає для Японії конституцію, а рівночасно організує державу, по європейским взірцям. Заводить телеграф, телефон, будує сіть залізних доріг, закладає фабрики, організує торгівлю. А все то пляново, цілесобразно. Заразом держава шле на свій кошт тисячі молодих японців на висші студії за границю. Розбрелась та тисячна масса молодих, жадних науки людей по всіх університетах та політехніках світа,

а добувши знане вертала до свого краю і там на практиці приміняла свої відомости.

Японія двигається скоро вперед. На першій плян вибиваються купці, колись найбільше упосліджена верства людей. Японці знали, що земля їх не може прокормити більше, як 25—30 мільонів людей. А щож зробити з приростом населеня?

Шогуни радили собі просто. Означили точно, скільки каждая родина може мати дітей. „Надвишку“ казали безпощадно убивати. „Заріз дітей“ відбувався „фахово“, в спеціально устроєнних для того інститутах. Завдяки тому число населеня не збільшалось. Тепер ті сурові і нелюдські закони були знесені. На прирості населеня, котрий виносив річно около $\frac{1}{2}$ мільона людей, молоді японські реформатори рішили побудувати могутество краю. Правда, земля не могла прокормити такого сильного приросту. Японія являється найгустійше на світі заселеним краєм. На єї 382 тисячах квадр. кілометрів, з чого лише половина надається під управу, жило під кінець 19. віку кругло 45 мільонів людей. (нині більше як 90). Весь отже приріст Японія рішила примістити в промислі і торгівлі. Ростут все нові фабрики, і торгові підприємства, а в них находят заробок сотки тисяч, а пізнійше і мільони людей. Стан купців і промишленників відграє тепер найбільшу роль.

Робітник в Японії дешевий і добрий. Він буде працювати 10, 16 і більше годин на добу за нужденну, прямо смішну плату. В Японії нема робітничих організацій, проф. союзів, котрі дбалиби о робітничі інтереси, о 8-ми годинний день праці. І тому Японія може кидати на світові ринки свої товари по нечуванно низкій ціні. Ні один європей-

скій купец не єсть в силі видержати з нею конкуренції. І так почала Японія підбой світа своїми товарами. Недавно першій раз в історії світа відчув на своїй шкурі „жовту небезпеку“ європейській робітник, коли наслідком японського „демпінга“ маси японських товарів залили світ. Ні один промишленник в Європі не був в силі з ними конкурувати. Многі європейські підприємства закрились, а викинений на брук робітник голодав. На поміч своїм промишленникам і купцям пішли правительства, наставляючи відповідно цлову тарифу.

Число японського населення бистро росло. Японці взагалі знані з великої плодності, а факт уродження близнят, або і „трояків“ у них на днєвнім порядку. Повстали колосальні фабрики, затруднюючі десятки, а то і сотки тисяч робітників. Страшні условія їх житя. Там, где працюють, там і сілять. На власні доми їх не стати. В великих фабричних галях спит нераз по кількасот робітників і робітниць.

В єще гіршім положеню находится селянска верства. Задовжені до послідного, селяне оплачують огромні податки, бо розвите промислу, в браку інших капіталів, ішло за державні гроші. Тіснота на землі нечувана. О таких ланах, які зустрічається хотяби в нашій і так вже до краю пошматованій Галичині японец не може думати. Єго кусень часом так узкій, що конем навернути не годен і тому японец сам запрягається до плуга. Не знати, чи єсть єще якійсь другій народ в світі, в котрім би селянин так гірко працював, а так страшно нужденно жив!

Японія рішила підбити світ своїми товарами. Але розріст промислу визвав велику потребу си-

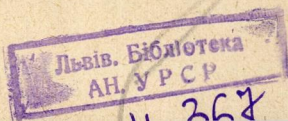
рівців, угля, заліза, нафти, бавовни і інших матеріалів, котрих в Японії нема. І тут секрет японської політики 20 століття. Японія починає оглядатись за новими теренами. Коли не удалась їй проба звернутись на полудне, она звернулася на північ. Ані Корея, ні Манджурія не потрібні Японії для колонізації. Они мають лиш достарчити Японії відповідного сировини.

Заразом потрібні Японії ринки збуту своїх товарів, бо в власнім краю много продати не зможуть і японській промисл обчислений на світову консумцію (спожити). Звідси стільки у Японії ворогів. А що нинішні держави вміють боронитись при помочі тарифи оплат з напливом чужих товарів, японській самурай з мечем готов забезпечити собі свої ринки... І тим пояснюється японська політика в Китаю.

Японська експансія на полудне.

На перших порах японська експансія *) звернула свої кроки на полудне, в сторону тихоокеанських островів. Клімат там дуже подібний до японського, теплий — і тому японці масово стали туди переселюватись. Они сколонізували Гавайські острови, Формозу, Філіпіни і множество менших і більших островів Тихого Океана, приближаючись аж до західних берігів Америки. Здавалось, що японці в тім напрямі звернут всю свою експансію; та сталося інакше. Досить несподівано для себе Японія зустріла тут свого непримиримого ворога, Зєдинені Держави Північної Америки. Під натис-

*) Стремленє розширитись, розростатись.

10
ком общественного мнінія американске правитель-
ство примінило відносно жовтолицих колонізаторів особі стіснительні міри, а потім таки просто стало виселювати їх з своїх островів і заказало ввозу до себе японских товарів — Японці мусіли уступити перед такою силою, як Америка, однак в сердцю гордого японця Америка не всегда записалась як головний ворог і японці все стараються шкодити Америці. За справою Японії на Філіппінских островах Америка не має спокою і змушена іти на найдаальші уступки, аж до признання независимости Філіппінам.

Мішанина народів на Гавайских островах створює прекрасну базу для японської против - американської агітації. Японія все „пам'ятає” о своїм американським ворозі.

Америка, як видим, була першою державою в світі, котра видала закони о охороні білої раси перед жовтою. Нині так модні, „расісткі“ закони Німеччини, котрі мають на цілі охорону германської раси перед жидівством, — не єсть першими і на оригінальність претендувати не можуть.

д) Японська експанзія на північ.

Встрітившись лице в лице з такою грозною силою, якою були і єсть Зєдинєні Штати Північної Америки і задержаний в своїм розвитку на полудне, японській імперіялізм застановився на хвилю, немовби надумуючись, чи не поспробуватиб єму зломити тої американської бар'єри. Очам японця представлялась заманлива картина: сколонізованна вже японцями Формоза, а там за „бар'єрою“ численні Гавайські острови, Філіппіни, і велике „біле

пятно“ на карті, богата, но дуже слабо заселена, пята часть світа — Австралія, котра знаменито надається на терен японської колонізації. Чи легко можна було від того відказатись? Щож однако іншого могла зробити Японія при рішительній поставі Америки, а відтак і Англії? І японська експанзія від тогди змінила свій основний напрям.

По другій стороні Жовтого моря розтягнулась Серединна Імперія, Китай, успішна війна з котрим в 1894 р. причинилась в немалій степені до взросту Японії. Богаті китайські провінції манили до себе хитрих японців, котрі мечтали о тім, щоби колись покорити той край.

Але з півночі грозив Японії інший ворог, котрий пробившись до Тихого Океана розширяв собі дорогу на полудне і втискався сильно в Китай. Була то Россія. Тогди 140 мільонна держава, явилась вона не абияким конкурентом в Китаю. Побудувавши в 1894 р. велику сибірську залізну дорогу, довжиною в 13 тисяч кілометрів, Россія звязала далековсхідні свої області з Європою; покорила Корею, і вимогла на китайцях аренду Порт-Артура, до котрого вела свіжо побудована всхідно-китайська залізниця, побудована на чисто китайській території. Японці чулись тим сильно задіті. Коли руске правительство виарендовало у китайського правительства два міста на Ляодунськім полуострові — Порт-Артур і Талієнвань, — то факт той так сильно поділав на японців, що 50 японських офіцерів, учасникованих в здобуванню Порт-Артура в війні 1904 — 1905 р., покінчили самоубійством, не будучи в силі перенести так великого пониження своєї вітчизни. Японці зрозуміли, що если не

зломити ім тепер того ворога, то можуть навсегда попрощатись з мислю о опанованню Китаю, бо укріпившись в Кореї Россія буде в змозі противостояти всім японским великодержавним планам.

КОНФЛІКТ ЯПОНІЇ З РОССІЄЮ.

а) Руско-японска война.

Несподівано для цілого світа, в предательській спосіб, дня 27. січня 1904. р., напали японські кораблі ночію на руску ескадру під Порт-Артуром, заатаковали і знищили найкрасші боеві одиниці руского военного флота, а рівночасно затопили під Чемульпо два рускі военні кораблі: „Варяг“ і „Кореец“. Вслід засим навіть не обявляючи формально війни, ані не ожидаючи на єї виповіджене — Японія починає висаджувати свої войска на азійській материк (сушу) і приступає до серйозних военных операцій.

Россія оказалась спровокованою на войну, котра вскорі дійстно началась. Та тут іменно і сказала вповні руска самоувіренність. Не знаючи достаточного терену війни ні сил противника, не маючи на місці більших войскових частей, рускі полководці, легкомишленно відносились до тої війни. „Закидаємо ворога шапками!“, весело кричали ідучи на фронт одинокою желізною дорогою солдати і офіцери і вірили, свято вірили, як і весь тогдішній рускій загаль, що скінчат войну за яких дватри місяці. Преуменьшено силу і боеву спосібність того ворога з невеличких островів.

Та вже собитія перших тижнів показали, що

всі они, від міністрів і генералів до простого солдата включительно, грубо перерахувались. Росія вистіла собі на Восток достойного противника; давно вже жаждала помірятися з нею. Гордість Японії була сильно задіта, війська горіли відвагою і страшною жаждою відомстити Росії за приготування Японії понижене. Кожен японський солдат, кожен офіцер був вже вихований в тім дусі, що нема більшої чести, як умерти на полі бою за свій народ і батьківщину. На війну з Росією готова була ціла Японія віддати всі свої сили. А обставинства їм ще допомагали.

Японці вели війну значно ближче, під боком своєї держави, Росія, там, о 10 тисяч кілометрів від своїх життєвих центрів. Японія приготувалась до війни як слідуює — Росії вести з нею війну і не снилось. Японія прекрасно знала, які відношення царят в Росії, та якими силами вона може розпорядитися. — Росія ніколи не інтересувалась ближче своїм далекозахідним сусідом.

А в результаті японці йшли від перемоги до перемоги. Непорозуміння в руському військовому штабі, інтриги серед вищого офіцерського корпусу і брак узгодженості військових операцій лише погіршили положення руської армії. Обильно злилися крові руського солдата маньчжурські поля. Мукден, а в першу міру Порт-Артур були свідками неодного героїзму руського солдата, котре признавали навіть такі вічні вороги Росії, як англичани. 11. місячна героїська оборона обложеного японцями зо всіх сторін Порт-Артура, душею котрої був один із доблестніших руських стратегів, безсмертний генерал Роман І. Кондратенко, не має багато подібних со-

бі в світовій історії. Там рускі боронили буквально кожної пяди землі, кожного горбка, кожного форта. Там чудес доказував Кондратенко, а з ним і рускій солдат. Однак, коли японці вирвали із ізмученої 11-місячною облогою вже нечисленної залоги Порт-Артира, найважнійший форт „Високую Гору“, а вслід за сим 2. XII. 1905 р. погиб від

Давнійша столиця китайських імператорів з маньчжурської династії Маньчжу — Мукден. Висячі таблиці з рисунками і надписами, то вивіски (шильди) різних магазинів. На рисунку китайські двуколки («кулі»), перевозячі мішки з рижом і соєю (китайська фасоль).

арматної кулі оборонец і надія обложеної кріпости — генерал Кондратенко — Порт-Артир мусів здатись. Сталось то в несповна 3 неділі по смерті Кондратенка.

Нещасте руского народа було, що в той час, як там на полях Ляояна і під Портом-Артиром

руська армія з безпримірним героїзмом відбивала атаки під кожним взглядом сильнішого противника — загал рускої общественности не виказав зрозуміння для тої війни. Ліберальні круги інтелігенції, навіть студентська молодіж, не в стані були зрозуміти, пощо Россія воює за клаптик якоїсь там, для загалу менше звісної території, коли на місці, кругом було і так досить незаселених просторів. Войну з Японією рішено в Росії використати для зведення поррахунків зі зненавидженим режимом *). В краю почалась противвоєнна агітація, а пізнійше і революція (1905 р.).

В такім стані річей великих надій на побіду у правительства не могло бути. Одинока его надія спочивала еще в силі балтійського руского воєнного флота, котрий вислано на відсіч обложеному Порт-Артурови. Поплив той флот, зложений з значного числа воєнних кораблів ріжного типа під начальством адмірала Рождественского з Балтійського моря кругом Африки, Тихим Океаном і ввійшов на японські води... Недалеко острова Цусіма зміривсь він з японским воєнним флотом адмірала Того. Закипів морський бой, якому рівних лиш три знає світова історія. Устарівші, рускі воєнні кораблі, зі змученною кругосвітним плаванем залогою, були дословно знищені новочасним, сильним японским флотом. Россія понесла страшне поражене.

Після того всі зрозуміли, що війні прийшов кінець. Японія оказалась повною побідительницею, і могла диктовати умовія мира. Могла забрати

*) формою управління державою.

і Корею, і Владивосток, а може і всхідну часть Сибірі.

Граф С. Ю. Вітте, б. міністр фінансів, підписавшій в імені Росії мир з Японією в Портсмуті (Зєдинені Держави Північної Америки).

Та сталось інакше. Росія програла війну, ~~но~~ виграла мир. Переговори з японцями велись в

Портсмуті, в Америці. Росію представляв там граф Вітте. І під натиском великих держав, в першу міру Америки, котрим рост Японії був зовсім не на руку, японці мусіли згодитись на більше як скромні условія мира. Они не лиш не одержали сподіваних контрибуцій (500 мільонів долярів), но одержали дуже скромне винагороджене за кормлене руских плінних, право ловлі риби коло Сахаліна, Порт-Артур, а также половину самого острова Сахаліна. Корея була признана краєм японских інтересів і впливів, а всхідно — китайська залізнична дорога осталась надальше в руских руках.

В Японії з мира того були сильно незадоволені. Особенно армія підняла голос протесту. Японській солдат не розумів, за що він властиво проливав свою кров на полях Манджурії, коли по так славній побіді такі мізерні охлапи дістались Японії. І від тогди датується недовіре японских воєнних до свого правительства, а армія час від часу робит „порядок“ серед него, жертвою котрого то „порядку“ падають міністри...

Китайско - японська (перша) війна коштувала Японію понад 200 мільонів єн *). Японія одержала тогди більше як 300 мільонів контрибуції і здобула острови Формозу і Пескадар. На руско-японській війні японці не „заробили“ нічого. Війна коштувала їх 1 мільярд 500 мільонів єн, а за то не получили они ніякої контрибуції. Навіть тих 500 мільонів долярів, котрі вначалі требовала Японія і котрих Росія не була склонна єї заплатити.

Великі держави боялись росту японского могущества. Японія оказалась ошуканою і виведен-

*) Японські гроші. 1 єна рівняється меньше більше зм. 1'30

ною в поле на цілій лінії. І з того часу датується недовіре до білих, котрих зразу японці високо цінити. Японці зрозуміли тогди ходи європейської політики і витягнули для себе практичну науку, що Японія лиш тогди може свободно „господарити“ на Всході, коли Європа буде мати звязані руки близшими справами.

Тим не менше однак Японія много зискала в руско - японській війні, в першій мірі морально. Побідивши непобідиму здавалось Росцію, она ввійшла в круг найбільших світових держав. Она доказала світу своє великодержавне становище, а в власнім народі укріпила віру в велике єго післанництво.

Корея, яка була признана яко сфера японских інтересів, підпадає цілковито під японські впливи. Вже в 1907 р. Японія обявляє свій протекторат (опіку) над нею, а в 1910 р. включає в склад своєї держави. Економічно то Японії не оплатилось, бо треба було вложити великі суми в організацію того краю. Але Японія не могла дозволити, щоби так близко неї положений півостров не находився в єї руках. На случай війни і опанованя єї противником, Корея могла оказатись тим мечем, котрий дістає до серця Японії.

б) В світову войну.

В несповна девять літ по руско - японській приходить світова война. Японія відчула, що настав вимечтанний для неї час. Она заявляється за противнімецькою групою держав, т. є за Англією, Францією і Росцією против центральних держав і зараз на початку забирає німцям їх великі колонії в Китаю і на полудневім морю. А рівночасно

доставляє союзникам військові матеріали, на чім робити прекрасний інтерес.

Світова війна коштувала Японію 900 мільйонів єн. За те одержала вона від покороєної Німеччини 800 мільйонів німецьких марок контрибуції і всі далеко - східні німецькі колонії. Та на війні найбільше заробив японський промисл. Маленькі, довоєнні варстати і фабрики розрослись в великі заводи, а число їх умножилось. Японія не могла дати собі ради з все новими замовленнями.

В 1914 р. число японських фабрик виносило 14.500, а в 1919 р. оно зросло уже до 27.000. Надвишка вивозу над привозом, котра в 1915 р. рівнялась 175 мільйонам, в 1916 виносила 371, в 1917 р. 567, а в 1918 р. — 293 мільйони єн. Заграниці довги з 2 мільярдів 70 мільйонів в 1913 році уменьшились до 1 мільярда 800 мільйонів в 1919 р. Надвишка в бавовнянім промислі виносила: в 1910 р. — 6.4%, в 1914 р. — 14.2%, в 1916 р. — 65%, в 1918 р. — 84%.

З світової війни Японія вийшла скріплена духовно і матеріально. Одного ворога на Сході стало менше — німців. А коли в додатку в Росії вибухла в 1917 р. велика революція і на полях битв Європейської Росії рішалося епохального значення питання, хто побідить: Корнілов, Денікін, Врангель, Колчак і інші представителі національної Росії, чи большевики з Леніном на чолі — Японія займає на спілку з американцями східну частку Сибірі аж по Байкал. Дорого коштували Росію ті роки японської окупації. Массу руского добра вивезено в Японію, а колосальні маєтки ограблено. Під тим взглядом японці показали не краще чехів, так страшно і безстыдно ограбив-

ших тогди штаб розбитої большевиками колчаківської армії. Американці вскорі уже забрали свої війська з Сибірі, в страху перед комуністичною пропагандою. Японці продержались в Сибірі до грудня 1922 р.

В тім часі мусіла Японія вже числитись з новим положенем діл. Большевики зломали наконец геройській опір руских національних вождів Корнілова, Денікіна і пр., вийшли побідоносно з громадянської війни, а заломившись літом 1920 р. під Варшавою, покинули „на разі“ план військового підбою Європи. Треба було тепер виречись на довший час а може і навсегда мисли о світовій революції, а привести до ладу край, знищений войною і страшнішою від війни революцією. Треба було провадити політику 170-мільйонної держави. Треба було отже заняти своє становище відносно собитій на Далекім Всході, в першу міру відносно Японії. І нараз Японія увиділа, що в нових правителях Росії она має дальше смертельного ворога. Ворог той став грізнійший від попередника, бо не думає повторяти давних ошибок, бо витягнув з них відповідну науку, а борбу з японским імперіалізмом повів новими, куда небезпечнішими способами.

в) Совітська політика на Далекім Всході.

Політика „червоної“ Росії на Далекім Всході єсть цікава і знаменательна. Цікава тим, що тут скрещуються, покриваються з собою рускі національні та державні інтереси, та так чужі рускому народу інтереси III. Інтернаціонала. Виступаючи в обороні своїх шкурних інтересів на Далекім Всході, забезпечуючись перед ворогами і розбу-

довуючи свій тяжкій промисл — совітське правительство тим самим поневолі автоматично захищає рускі землі і поневолі може веде ту саму політику на Далекім Всході, що і давне, царське правительство.

Цілію єї єсть: закріпити за Россією єї азійські простори; стати тих просторів не лиш паном, но і хозіяном; звязати їх сітію комунікаційних ліній з Європейскою Россією і опершись о великанські богацтва Сибірі добути Россії перше місце в семьі світових держав. Інша річ, що большевики єще доси не покинули мисли о „світовій революції“, що опановуючи Китай роблят то в першій мірі з огляду на розширене бази (підстави) світової революції. Але „світова революція“ все так єще далеко, як на початку, а інтереси 170 мільйонної держави наказують держатись реальної політики, начатої ще старим режимом (державним порядком). Совіти зразу переносят центр тяжести держави на Вхід (вже Ленін переносит столицю з Петрограда до Москви) і відразу починають в Азії гру на велику скалю.

І треба признати, що гра та ведеться дуже уміло. Вмісто військових частей і армат — большевики пустили в ход нове, не меньше страшне оружје — свою пропаганду. Комуністичні ідеї, котрі щось ані руш не трафляють до серця народів Європи і великого успіха тут здається не будут мати — мають чудесну почву серед японских чи китайских нужденних селян і робітників. Мисль о „рівности“, о „добробуті всіх“, оживляє жадні куска хліба маси. Совіти зискали таким способом симпатії в мільйонах напів-голодного люду, а Японія оказалась заатакованою з дуже слабой сторони.

30

Но мимо всего Совіти боялись війни з Японією. Совіти мають у себе вічну „контрреволюцію“, внутрішні труднощі, пасивний опір селянства, котре не хотіло годитись на колективізацію (спільне уживане) землі та в додатку слабо розвинутий військовий промисл. Незмучена війною, сильна Японія могла знов, як в 1905 р. оказатись побідительницею, тим більше, що в Європі голосно говорилося о „крестовім поході“. Треба було атакувати Японію, але так, щоби не наразитись на війну. І Совіти поволи поле борби з Японією переносять на китайську територію.

В Японії добре розуміли, що кожний рік укріплює положення Совітів і їх позиції на В сході. Військові круги взивали явно до війни. Японці не могли простити собі, що покинули в 1922 р. Сибір. Тепер виділи, що туди вже тяжко їм буде вернути, головню від часу, як Росія стала розбудовувати в Азії свій тяжкий промисл. І тому армія за всяку ціну перла до війни з Росією, поки еще не пізно.

Та так само думали в Москві. І коли на всхідно-китайській залізній дорозі почались внаслідок японської інтриги, непорозуміння, — Совіти чули, що ті дороги не удержати їм. Обстаючи при ній — Росія дуже легко може наразитись на війну з Японією, котра в свою череду може означати смерть для большевицького режиму, а для Росії втрату своїх же територій на всхідних і — західних рубежах.

Вже в 1927 р. Совіти предложили Японії купити ті дороги. Почались торги о ціну, котрі тягнулись довше літа. І в міжчасі Совіти підкреслили цілому світу, що Росія заінтересована живо в да-

леко - всхіднім питанню і своїх інтересів там буде боронити до послідних сил.

г) Совітско-китайська війна 1929 р.

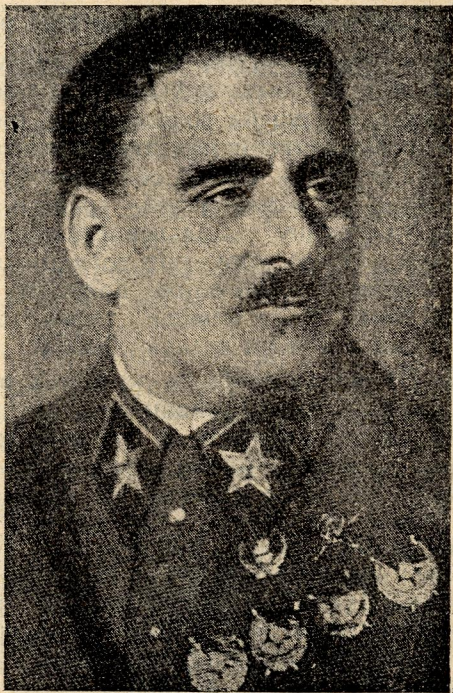
В липні 1929 р. китайці арестовали рускій же- лізнодорожний персонал всхідно - китайскої до- роги і зажадали усунення головного еї директора, Ємшанінова. По безуспішних дипломатичних кро- ках в липні і серпні — Совіти сосредоточуют (гро- мадять) войска на манджурскій границі, творят спеціальну постійну „Дальневосточну Армію“, командоване котрою поручають тогдішньому адю- танту начальника харківського воєнного округу, широкозвістному та не менше таємничому ген. Блюхеру і вже в жовтні атакують Китай.

Армія Блюхера розбила китайців в кількох менших битвах, а розгромивши під Гайгар велику 150-тисячну китайську армію в пух і прах, з кли- чем: „Даєш Харбін?!“ пішла на столицю тої про- вінції. Китай піддався, прийняв всі умовія мира, згодився навіть на поворот Ємшанінова на пост директора всхідно - китайскої дороги. Совіти від- кликали свої войска з китайскої території, але за- разом сотворили в сусідній, всхідній Монголії „Хайларску Совітску Республіку“ і устроїли еї на свій лад. Від того часу внішня Монголія * все біль- ше підпадає під совітські впливи.

А. переговори з японцями о продажі же- лізної

* Внішня Монголія, то положенна вздовж полудневої границі Сибірі, починаючи від Семиріченскої Области і кін- чаючи західною границею Манджурії (гори Шин-Ган) кита- йска територія. Внутрішня Монголія, то китайска область на полудні Внішньої Монголії, занята майже виключно пу- стинею Гобі (Шамо).

дороги велись даліше. Японія вже наконці і не
 дуже радо купила її, правда по баснословно нив-

Совітській головнокомандуючій Дальне-
 восточною армією, маршал Блюхер.

кій ціні, бо за 1.500 кілометрів тої дороги заплати-
 ла лише 140 мільонів єн. Сталось то 23. марта
 1935 р.

Но до того часу вже многе перемінилось до непізнання і в Сибірі, і в Китаю. В Сибірі мов з під землі вирости нові фабрики, повстали копальні угля, заліза і інших металів. В Манджурії японці створили нову державу, а рівночасно зі страхом дивились, як грізно димят нові заводи в Кузнецку, Магнітогорську, над Байкалом і в цілій Сибірі. Все

Тип монгола (жителя китайської Монголії).

засилювана людьми і військовими матеріялами, армія Блюхера стала грозним сторожем державних інтересів на В сході. Японці виділи, що тепер безпосередньої війни з Світами не можуть начинати, бо програють. Обі сторони почали укріпляти своє політичне і господарське положення.

Хвилево утихли на Далекому В сході російсько-японські непорозуміння. Та однак, се тільки так здавалось. Бо в дійсності тепер почалося більше

руско - японське суперництво, але вже на чужій території — в Китаю. Обі сторони ссередоточили там всю свою увагу, стараючись, як впрочім то робили вже більше як десять літ, щоби здобути там якнайбільші впливи. Без Китаю, Японія нині не може думати о покореню Росії, ані о якійсь, на дальшу мету обчисленій акції на полудні і в тім власне смисл єі китайських войн.

4. КИТАЙ

а) Китайській муравейник

Китай представляє собою дуже інтересний край. По величині своїй, то третя держава в світі, бо обнимає понад 11. міліонів квадр. кілометрів простору, т. є на половину меньше, від Росії. (21. міліонів кв. кілометрів.) За то по числу населеня Китай займає перше місце в світі. Точно трудно определити, скілько властиво живе людей в тім колоссальнім людсьім муравейнику. На всякій случай не меньше 450 міліонів. Для орієнтації подаєм, що Росія має 179. міл., Германія 78. міл., Франція 46 міл., Польща 34 міл., населеня.

На властивий Китай приходить заледво $\frac{1}{4}$ тої території (3 міл., 800 тисяч кв. км.) і на тім просторі живе більшість китайського населеня. Єсть то полуднево - всхідна часть Китаю, під культурним і цивілізаційним, торговельним і промишленним взглядом найвисше розвинена. Она злучена з дальшим Китаєм двома найважнішими водяними артеріями: Жовтою і Голубою рікою, котрими далеко вглуб краю підходять навіть великі океанські кораблі. Тут находяться великанські, для китайського бита так характеристичні міста: давня столиця Китаю — Пекін, недавня столиця нанкінського правительства — Нанкін; нинішній „Вавилон“, мі-

шанина всіх народів та мов світа, по пестроті населення не маючій собі рівного в світі — морський порт Шанхай; друга столиця Чанг-Кай-Шека — Ханькоу і наконець найбільшій китайській порт Кантон, о котрім передають, що єсть то найстаршій китайській город. Сюда вже, після передання, мали прибути еще в старину араби і як-будто вели з ним оживленну торгівлю. В новітніх часах монополія торгівлі з Кантоном перейшов в руки англичан, котрі сейчас коло Кантона построїли свою величезну воєнну кріпость Гонг - Конг, сповнюючу рівночасно і роль англійського магазину для Кантона, котрий, як звісно, лежить в лимані Перлової ріки і не всі океанські колосси могут вийти до його гавані.

До воєни Кантон був типовим китайським городом з узесенькими улицями, украшеними множеством пестрих написів і вивісок, вистав порцеляни і шовку, переповненими різноцвітною китайською товпою. По воєні послідували деякі переміни: часть узких улиц і домів збурено, а на їх місці повстали широкі дороги і площаді, по котрих курсують нинішні средства мійської комунікації: автомобілі і трамваї.

Но найінтересніша часть Кантона, то єго надводне місто, т. зв. китайська Венеція. На 80, тисячах лодок, свобідно хитаючихся на філях лагідної, низинної Перлової ріки, живе кругло 400 тисяч китайців. На тих лодках, з приспособленими до них дашками, проводять ціле своє жите сотні тисяч китайських родин. Днем мужчини працюють при портових роботах, а на ніч вертають до своїх родин, на човна. Каждый приїзжий до Кантона

уважає за відповідне оглянути то інтересне в своїм роді явлення.

Поза полуднево - всхідною частию Китая, решта, то загально беручи, покорені в різні часи китайцями області, котрі широкою смугою малонаселених, а то і зовсім безлюдних степів охоплюють Китай від півночі, заходу і полудня. Области ті Манджурія, Монголія, Вхідний або Китайський Туркестан і Тибет з Кукумором, разом з сусідніми горами — відділяють Китай від прочого світа і хоронят его перед ворогами куда краще від пресловутої „китайської стіни“, котрою колись китайці відгородились на півночі від ворогів і остатки котрої стоять по нинішній день, даючи китайцям знамените свідцтво їх миролюбивості. Китай мирно уложився в своїх границях і спокійно проживав цілі тисячеліття, создаючи свою, питому, старинну та пребогату культуру, незвичайно замисловате, трудне до опановання письмо і глибокопродуманні релігійно-філософські системи. Поза граничні гори: Гімалая, Тіен - Шан, Алтай і Сіан не сягала ніколи власть китайських імператорів, котрі старались всіми силами забезпечити свою державу перед вічно голодними, все атакуючими Китай степовиками.

Ті географічні і політичні умовія відбилися на душі і характері китайця. Китай до нинішнього дня не прийняв європейської цивілізації і не витворив новочасних форм державного життя. В Китаю осталося все по старому, так як було тисячі літ тому назад. Не має Китай ні сучасної армії, ні апарату державної адміністрації. Могучі націоналістичні кличі, в ім'я котрих об'єдналися народи Європи, не нашли в Китаю живішого отзвуку.

Великанській китайській колосс дремле ще дальше в своїх давних формах життя і мовби не видит, що твориться кругом него, а то таки і на его території. Може і лучше, що дрімає... Бо що жде європейську цивілізацію, если китайській великан проенется і вооружившись в найновішій „добутки“ європейської цивілізації: артилерія, танки і самолети, рушит слідами Чингіс - ханів на Запад? Та „жовта небезпека“ знов не так дуже далека і все більше прибирає реальні види. І горе тогди Європі.

Раз вже, в часи великої „вандрівки народів“ азійські племена рушили на захід, знесли могутню римську імперію, установляючи на її розвалинах цілком інший порядок в Європі.

В яких 8 — 9 віків пізнійше сам Чингіс-хан, рушив з своїми полчищами на Захід. Его орди знищили руську державу і таким образом повсталла могутня монгольська імперія від монгольських степів по Буг, Сян і Дністер. Несподівана смерть Чингіс-хана спасла тогди Європу від нового нашествія. Що жде нас завтра, если на наших очах той азійський людський муравейник починає щось надто ворухитись, а 90-мільонна, від голови до стіп „європеїзована“ Японія не вагається кинути клич: „Азія для азійців!“

а) Домашні війни в Китаю.

Правда, всі ті предположення треба відносити до „завтра“. Нині Китай находится еще в стані повної анархії та безурядиці. Безнастанні домашні війни, боротьба самозванних генералів з собою нищать і руйнують той багатіший в світі край. Головно по упадку царства в 1911 р. і по світовій війні безурядиця і хаос дійшли до крайности. Китай

розпався на ряд майже незалежних одна від другої провінцій. В домашніх війнах гинуть мільйони нещасного китайського люда, а над цілими областями густо-часто вітає марево страшного голоду.

До того часу нікому ще не удалось об'єднати китайського великана. В останні літа много

Китайський маршал Чанг-Кай-Шек, борючийся за свободу своєї отчини.

в тім напрямі зробив правдивий катайській державний муж, великий маршал Чанг Кай - Шек, згрупувавши кругом себе значне число інтелігенції і націоналістичну молодіж, з котрої многі покінчили європейські університети (жена Чанг - Кай - Шека має вище європейське образование). Але чи та велика задача, котрої піднявся Чанг - Кай - Шек, по силам одному чоловікові? Чи удасться єму розбудити китайській народ так, щоб він пірвався самостійно до більшого зриву, так як то хотьби доказали японці? В історії бувають різні несподіванки. Но як довго спит

єще китайській народ, так довго на єго організмі будут бушувати різні самозванні захватчики, самозванні генерали, міжнародні аферисти і спекулянти, а то попросту і звичайні банди-

ти і авантюристи, нерідко оплачувані чужими державами.

Серед них на першій план вибився по війні „малий бандит з Мукдену“, ген. Чанг-Тсо-Лін, чоловік енергичний і беззвзглядний, і при тім всеціло відданий Японії. Свого часу він дійсно займався звичайним бандитизмом, а дібравши собі тисячну ватагу і добувши кілька міст при допомозі японців, осів в Пекіні і продержався там довший час. При єго допомозі японці розширили свої впливи в Китаю. Аж коли раз завела японська поміч по чисто внутрішнім причинам, старий Чанг-Тсо-Лін мусів утікати з Пекіну перед військами генерала Ву-Пей-Фу.

З упадком Чанг-Тсо-Ліна упали і японські впливи в Китаю. З того поспішно скористали Сівіти і 14 марта 1924 р. заключили з Китаєм договір, наслідком котрого ростут в Китаю політичні впливи Росії. Рівночасно шириться в Китаю комунізм, що було знов дуже на руку Москві. Китайська народна партія, тепер славна Куо-мін-танг, котра під проводом таланливого д-ра Сун-Ят-Сена, великого реформатора Китая, окріпла, приняла ярко комуністичний характер і стала орудієм в руках Сівітів. В тім часі один з найвизначніших китайських генералів, маршал Чанг-Кай-Шек, при допомозі Москви покоряє більшу часть Китая. Японському пріятелю Чанг-Тсо-Лінови не осталось нічого іншого, як покинути японців і помиритись з новими господарями краю.

В 1925 р. умирає вождь Куо-мін-танга, через довший час фактичний диктатор полудня Китая, д-р Сун-Ят-Сен і в Китаю возникают беспорядки. Росія помагає своїм сторонникам. Но в відповідь

на то, Японія висилає в Китай свої війська, для помочі знов до японців приставшого Чанг-Тсо-Ліна, котрий тепер виступає против Чанг-Кай-Шека. В Нанкіні твориться центральне китайське правитель-ство з Чанг-Кай-Шеком на чолі, а в цілім Китаю ростут противяпонські настрої і освободительний рух. Куо-мін-танг зискує массу сторонників і від-грає велику ролю. Напади на уряди, банки, акти саботажу на японцях і т. д. прибирають массовий характер. Китайський народ починає щораз більше ненавидіти японських наїздників. Противяпонський фронт в народних массах росте все більше і біль-ше.

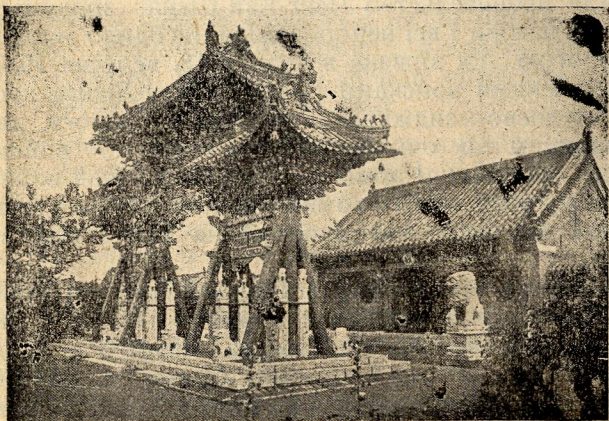
Вичуваючи ситуацію старий Чанг-Тсо-Лін по-волі починає відсуватись від японців. А рівночас-но шириться в Японії комунізм, і то в першу міру се-ред університетської молодіжи.

Японські війська в Манджурії, т. зв. квантунська армія потребує виповідження війни Китаєви, до чого Токіо не хоче допустити. Тогди (1928) квантунська армія починає на власну руку невеликі военні опе-рації. Але в наступивших безпорядках, гине япон-ський приятель ген. Чанг-Тсо-Лін. Утікаючи з Мук-дену він вилетів з цілим поїздом в воздух від під-ложеної китайцями бомби на залізничодорожнім мості під Мугденом. Чанг-Кай-Шек знов перешко-див на підляглій ему території в експлоатації япон-цями китайських природних богатств і нарушив си-лою давнійше накинені Китаєви договори, так що квантунська армія знов почала „карні експедиції”.

В другій половині 1929 р. вибухає війна з Со-вітами, та армія Блюхера громит китайців і новий договір вскорі уладив совітско - китайські відноше-

ня. Совіти однак скористали з okazji і опанували сусідуючу з ними Монголію.

Японія з непокоєм дивилась на успіхи Росії в Китаю. Японській прем'єр Танакі писав: „Японія мусит побідити світ. Щоби побідити світ, мусит опанувати Китай. Щоби знов підбити Китай — мусит заняти Манджурію і Монголію“.

Оригінально різьблені ворота, а позаду стара китайська святина в Мукдені. Тепер поміщається в ній американське консульство.

Японці рішили заняти у Китая часть его території. В офіційнім японськiм повідомленю (комунікаті) так мотивується конечність того кроку:

„Манджурія і Монголія, то найлучші жерела, котрі могут заспокоїти наші потреби в сирівцях, бо лежат близько і тому перевіз сирівців має всі види безпености. Справджуване сирівців з да-

леких країв єсть трудне в часі мира, а в часі війни може грозити поважною небезпекою. Вже то одно повинно нас переконати, що Японія єсть змушена звернутись в сторону Манджурії“.

в) Утворенє „независимої“ Манджурії.

Квантунська армія старається найти причину до війни і визиває (провокує) Китай на кождім кроці. Але правительство Чанг-Кай-Шека зрозуміло японські наміри і всі непорозуміння лагодило мирною дорогою. Аж зірване в воздух 18. вересня 1931. р. китайськими військами ген. Чанг-Тсу-Ліанга куска полуднево-манджурскої (японської) дороги, дало японцям так очікувану „причину“ до війни. Вождь квантунської армії ген. Гонджіо начав війну на власну руку, навіть помимо волі токійського правительства, котре уважало, що на війну єще за скоро.

Китайці ставили опір, військовий і економічний. На кождім кроці шкодили японцям і вели т. зв. партизанську війну. *) Японська армія з трудом продвигалась вперед і стратила більше як сто тисяч людей. В Китаю вибухла зараза і голод. Знищивши ряд міст і сотки сел, японці добули нарешті 4. провінції: Чей-Люнг-Кіянг, Фенг-Тієн, Кірін, і Танг-Кіянг о загальнім просторі 1 мільон квадрат. кілометрів (майже три рази більше як Польща), з населенєм в 27 мільонів людей.

Та тут щойно показалось трудне положенє японців. Китай має на японців випробоване оружє: бойкот японських товарів, — котрий загрожує Японії в найбільше болючім місці. Японія, як знаєм, єсть краєм купців, а не селян і на промислі

*) т. є. війну в тилу противника, позаду армії.

великанського китайського ринку грозить голодовою смертю для кількох мільйонів японських робітників, бо не буде купця на японські товари.

Куомін-танг розвинув якнайширшу діяльність в народних низах, котрі були недовольні з того, що нанкінське правительство безсилно дивилось на японські експерименти (опити, дослід) на живім китайському організмі. Генерал Ші-Ю-Чан збунтовався против Нанкіну і почав організовувати в Китаю „комуністичну армію“, а навіть виповів війну Нанкіну. В межичасі бойкот японських товарів прибрав ще більше на силі.

Японці сильно занепокоїлись китайськими подіями. Їм лишилось: або уступити з Китаю і тим самим спасати китайській ринок, або кінчити війну, включити Манджурію в склад Японії і за те понести страти в торгівлі. Обі дороги були дуже не вигідні. На першу не дозволяв державний престиж (почуття гідності) і природні багатства Манджурії, — на другу — журба о мільйони робітників в Японії.

Но і в тій трудній ситуації Японія дала собі раду. Японці, даремно зветься учениками білих. Вони виділи, як поступали їх білі брати в Європі, коли не могли прямо підбити якогось краю. Вони виділи, як то німці, жадні просторів багатій рускої землі (Поділе, Україна) видвинули мисль сотворення на тих просторах „независимої“ української держави. Держава та має бути лиш про людське око независима. В дійсности же в ній мають рядити німці так, як підчас світової війни: нахально і безвзглядно. „Самостійна Україна“, то отже лиш славянська вивіска на германським підприємстві, щоби другим

легше замилити очі та обманути легковірні народні маси.

Так точнісенько після європейського образця поступили японці. Они заявили, що підбиті провінції їм зовсім непотрібні, що они і не думають включати їх до японської держави. Японія хоче лиш дати можливість жителям того краю, манджурам, „гнобленим“ китайцями, можливість „свободного розвитку“.

Хвилюю вдержано воєнні операції, з чого армія була сильно недовольна, бо японські самураї хотілиби відразу покорити, если не цілий світ, то принайменше цілий Китай. Армія дивилась на японських „цивільних“ міністрів як на зрадників, зовсім так, як по руско - японській війні. В Токіо повстав заговор против правительства, зорганізований трома тайними організаціями: „Ліга Кровного Братства“, „Організація Молодих Офіцерів“ і „Селянська Організація“. В маю 1932 р. кільканадцять терористів влетіло до кабінету прем'єра Інукаї. Видячи направлені в себе люфи револьверів, прем'єр сказав: „Не убивайте 75-літнього старика. Скажіт, чого хочете?“ В тій хвилі однако пав він трупом від куль терористів. Того-же дня в Токіо занотовано еще ряд атентатів. І хотя виновників зловлено і укарано, — терористи діпняли свого. Пост прем'єра заняв граф Сайто, до якого армія мала повне довіре.

Та нове правительство продовжало політику старого. З занятої Манджурії утворено „независиму“ манджурску державу з віддільними міністрами і цілим державним апаратом, котрий складався з самих китайців. 1. марта 1932 року торжественно оголошено (проклямовано) „независимість“ тої

держави, котрій надано офіційну назву: Ман-джу-Ко.

По несповна двох літах японці „найшли“ вже і цісаря для тої держави. Відшукано потомка по-слідного китайського імператора із манджурскої давно вже прогнаної династії — по назвиску Пу-І, і зроблено велику „кумедію“; зігнано маси на-рода і при звуках бубнів і флетів, при участі вся-ких фокусників і комедіантів короновано нового цісаря Манджурії Пу-І і возведено его на престол, опертий на японских штиках. А все то лише для-того, щоби зробити „вражене“ на темнім народі і замилити ему очі.

До того часу все еще наразі було в порядку. Кто не вникав глибше в суть діла мігби навіть по-думати: „От, благородні люди, ті японці. Навіть за бідних манджурів памятают. Дали їм свободу, со-творили для них „независиму Манджурію“. А наші укр. сепаратисти, таки щиро пожаліли, що Японія так далеко. Будь она ближше, то ті „благодітелі“ „гноблених“ і о них не забулиби. Булаби „само-стійна Україна“. І на саму згадку о тім засвітились у наших „отаманів“ очі, слинка потекла і в душев-нім „умиленію“ они навіть голосно заговорили о віддачі Японії населеного малоросами Зелено-го Клина...*)

Правдива ціль сотворення японцями Манджу-Ко виявилась вже в скорі. 12. вересня 1932. Японія

*) Зелений Клин, то популярна назва Уссурійського краю на Далекім Виході. Іменно Манджурію відділяє від Ти-хого Океана на правім березі ріки Уссурі полоса, яка нале-жит до Росії. На полудневій околичности тої полоси або „клина“ розположена „перла“ руского Далекого Виходу, кріпость Владивосток.

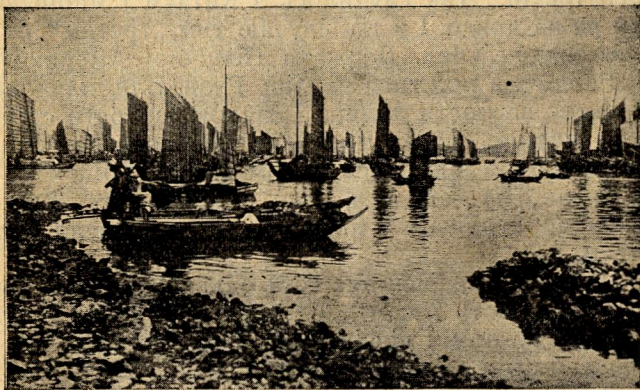
заключає з новим цісарем договір, в силу котрого послідувала: „вічна співпраця в ціли відбудови і оборони обох сусідуючих з собою держав, Манджурії і Японії, котрі заразом установили, що „кажда напасть і каждая угроза одній державі, тимсамим грозит другій“. Тому отже японці „приневолені“ держати в Манджу-Ко свої військові сили.

Для нової держави японці побудовали навіть новісеньку столицю — Сінг-Кінг, на котрій мимоходом говорячи, заробили грубі міліони, бо безвартостні до сих пор терени продали по високій ціні. Словом, зроблено все, щоби „независима“ Манджурія могла „благоденствовати“.

Вся „кумедія“ тої самостійности вилізла на верх і при організації державного апарата. Правительство Манджу-Ко складається вправді з самих манджурів, але всі найважніші державні діла не належат до міністрів. Найважнішою власттю в Манджурії то одно з міністерств, котре навіть називається дуже скромно, „комітет для загальних справ“. Тому „комітету“ підлягає все: цісар, військо, всі міністри, загранична політика, валюта, іменованє урядників і т. д. А в „комітеті“ тім нема ні одного китайця. Всі становиска там займають виключно вибрані японці. Рішаючий-же голос в тім „комітеті“ має японський посол в Сінг-Кінг. От тобі і „самостійна Манджурія!“

Так устроївши державний апарат Манджурії японці приступили тепер до експлоатації великих природних манджурских багатств і засилування ними свого промислу. Для того треба було в першій мірі соединити Японію сіттю комунікаційних ліній. Показало тут себе вповні основанне еше в 1906 р.

на Кореї „Общество полуднево - манджурскої железної дороги“, котре тепер не лиш буде железні та биті дороги, але рівночасно закладає школи, фабрики і копальні, а навіть веде колонізаційну роботу. В Фушун заложено найбільшу на світі під відкритим небом копальню угля, а недалеко Порт-Артура виріс великий порт Дальній (Дайрен) через котрий іде вся японська торгівля з Манджурією. „О-во полуд. - манджурскої железної дороги“ та

Китайські парусні лодки, так наз. «джонки» в заливі Дальнього (Дайрена), перевозячі різні товари.

стаціонавані в Манджу-Ко війська, то найлучші сторожі японських інтересів в тій державі і завдяки їм Японія може обдирати Манджурію з її натуральних скарбів, вивозячи все до себе.

На все то безсильно дивились китайці, а в першу міру нанкінське правительство. Не маючи сили опертись японському нашествію, китайці одно лиш

чутство мають для японців — ненависть. Китайці ненавидять японців, бо видят, що Манджу-Ко, то штучний японський твір, котрий служить японським імперіялістичним цілям в Китаю.

в) Японско-китайске порозумінє.

Та часом буває і так, що і два найзавзятійші вороги забувають на хвилю о своїй ворожбді і падають собі в об'ятіє. Найчастійше змушує їх до того ктось третій. Так случилось з Китаєм і Японією, хотя не на довго. І в тім случаю тим „третим“ була Америка (Зед. Держави Північної Америки).

Валютова політика презид. Рузвельта, плянове обниженє вартости долара і спадок вартости срібла, на котрім оперта китайська валютова система, катастрофічно відбилися на тім краю. Гріш стратив сильно на вартости, ціни пішли вгору. Запанувала дороговизна і марево голоду зависло над Китаєм.

Чанг - Кай - Шек дав собі однако раду. Щоби ратувати валюту і край від руїни — треба було помочі. І ту поміч він найшов там, где того найменше по нім можна було ожидать, — в Японії.

Дев'ять літ тому назад на гробі Сун - Ят - Сєна, Чанг - Кай - Шек клявся бути смертельним ворогом Японії і продовжати его велике діло. Тепер момент хвилі наказав ему забути о тім і спасати свій народ. Чанг - Кай - Шек порозумівся в тій справі з полудневими генералами і по згоді китайсько - японській договір став фактом довершеним.

Перший раз в 1934 р. став могучій азіатський союз. 450 мільйонів китайців та 90 мільйонів японців об'єдналися. Жовта небезпека дала о собі голо-

сно заговорити, а японці не завагались навіть кинути клич: „Азія для Азіятів!“

Європа зрозуміла, що то значит. То міг бути початок кінця панованя білих в Азії. То могло означати страту вложений в Китай англійських, французьких і др. мільярдів. То міг бути предвістник кінця нашої цивілізації. І Європа в першу міру зробила все, щоби той союз якнайскорше розбився...

Китайсько - японське порозуміння було ділом верхів. Народні низи не хотіли о нім чути. В Китаю кипіло. По приказу Москви Куо - мін - танг розвинув широку противяпонську агітацію. Знов повторився бойкот японських товарів, акти терору і саботажу, а націоналістична китайська студентська молодіж, котра ненавидит японців, як своїх смертельних ворогів — доливала оливи до огню. Китайсько - японській союз не мав перед собою будучности.

Та вскорі Європа мусіла забути о Китаю. Увагу єї запрягала італійсько - абіссинська війна. Ліга Народів радила, якби повздержати Італію. Увага Європи була звернена на Женеву, на противіталійські санкції. Заниматись далековсхідними справами не було часу.

І той момент рішили використати японці. В відповідь на акти саботажу членів Куо - мін - тангу — квантунське начальство знов починає „на власну руку“ воювати. Японці займають провінції: Гопей і Чахар. Та Токіо нерадо дивилось на ті успіхи. В японському парламенті більшість получила партія Мінсеіто, котра дуже неприхильно відноситься до японської військової політики в Азії. Партія та стоїт на услугах найбільших японських бан-

кирів, родин Мітсуї і Мітсубіші. Квантунська армія затребувала від правительства піддержки, щоби почати війну з Монголією (совітскою), а если треба буде то і з Росією. Та тої піддержки не одержала. „Цивільне“ правительство холоднійше відносилось до справи війни від вождів квантунської армії, почало з Москвою переговори, а японським генералам наказало нових воєнних операцій.

Того було вже за много для армії. Півтора тисячі офіцерів і вояків токійського гарнізона збунтовалось і заняло силою декотрі міністерства. Вірвавшись до кабінету премера, они заявили: „Ми прийшли вас убити, господин премієр. Японська політика мусит вийти на чисті води.“ Премієр і кількох міністрів були убиті. Вірне правительству войско окружило збунтовавшихся в державних урядах. Та до росправи не дійшло. На приказ мікада, котрого каждый японец уважає за „сина Неба“, повстанці сейчас піддались, а головні заговорщики самі покінчили з собою, розпоровши собі животи (т. зв. „харакірі“). Бунт був зліквідований. Но до нового правительства війшло вже більшинство воєнних і японська заборча політика в Азії в нічім не змінилась, а напротив, она еще прибрала на силі, так, що бунтовщики своего допняли.

І от, коли в 1937. р. Европа впуталась в нинішню іспанську домашню війну, японці провокують нові інциденти в Китаю і під предлогом „пацифікації“ 69. китайської армії, починають великі воєнні операції.

д) Японско - китайська війна.

Так ми підійшли до нинішньої японско - китайської війни. Японія на кілька фронтів зразу кинула понад 600 тисяч людей. Довше як рік тягнеться вже та війна, повна безпримірного героїства китайського народу, котрий, об'єднавшись навколо маршала Чанг - Кай - Шека, в отчаяннім спротиві нищить навіть свій власний край, палит дома, зриває колоссальні тами на Жовтій ріці та заливає водою цілі простори краю. Гинут під водою десятки тисяч японців і... китайського населення. Неначе якесь страшне марево горит самими китайцями підпалений багатоміліонний Шанхай і Ханькоу, сильно нагадуючи собою пожар Москви в 1812 році, як і взагалі ціла та війна сильно нагадує похід французів з Наполеоном во главі на Росію з перед 125 літ, коли то рускі також уступали перед ворогом, знищили край, а навіть спалили столицю. Не знати тільки, чи маршал Чанг - Кай - Шек дорівнює своїм генієм рускому полководцю Кутузову.

Трудно нині еще щонибудь сказати о ісході японско - китайської війни. Не пересуджуючи зовсім тої героїської борби в Китаю, о віддільних етапах котрої інформуют нас газети, можем вже нині ствердити, що Японія дійсно „встрягла“ в ту війну. Довгий час о „побідах“ японців не було чути. Занятіє Шанхая і хвилевої столиці китайців — Ханькоу, рішачючого значення на вислід війни не має. До того момента заледво 1/8 часть Китая найшлась в японских руках. Відступаючи в глук китайської території Чанг - Кай - Шек числит на поміч Англії і Франції, в виді доставки оружія, а также

на поміч сов. Росії. Та послідня довгі літа ізбігала війни з Японією, а тепер займає все більше офензивне становище, і провокуючи Японію до війни, відтягає на свою границю можливо більше японських військ. В кождім разі не треба забувати, що військовий підбой навіть цілого Китаю (о чім Японія поважно навіть не думає), не означає зовсім його опановання. В найгіршій навіть для китайців случаю японській наїздник при першій конфлікті з якоюсь третьою державою буде зметений 500 мільйонною китайською народною масою, так страшно, но пасивно („по-китайски“) ненавидячою японських завоювачів.

Не перерішаючи цілковито вислід японско-кит. війни, ми приводим лиш знаменательний в тій справі голос знатока китайських діл, німецького генерала фон Фалькенгаузена.

„Мене сотки раз питали — заявив він — який я предвиджу ісход війни межи Японією і Китаєм. Я працював разом з маршалом Чанг - Кай - Шеком три роки і могу уважати себе достаточо покликанним до відповіді на то питанє“.

Моя відповідь така: Китай не може бути побідженим ні одною нацією, а особливо нацією, средства і можливости котрої сорозмірно невеликі, як то має місце з Японією.

Навіть сам Китай не знає своїх безграничних можливостей. Коли японській генерал говорить, що його край готов воювати хотя-би 20 літ, маршал Чанг - Кай - Шек міг-би йому відповісти, що Китай буде без труда держатись не 20., а 50 літ.

Китайській солдат повний ініціативи (почину) і запалу, хоть вооружене його значно гірше від

японського. Японський солдат — то сліпе орудіє в руках висшого военного командованя.

Похід вперед для Японії можливий до того часу, поки у неї старчить людей на посилку на фронт. Коли людській запас скінчиться, тогди ми будемо видіти, що будуть робити японці.

Если іде о солдат, котрих японське командування старається рекрутовати в завойованих місцевостях, то еще питане, чи ті войска будуть щось варті. Китаец, мимо своєї жестокости, ні защо в світі не буде добровільно битись зі своїми братами.

Японія встрітила в тій виправі много ворогів, а она сподівалась мати діло лиш з одним: з армією Чанг - Кай - Шека, слабо вооруженною і здеморалізованною.

Японські полководці не сумнівались, що китайський похід буде тревати від трох до пяти місяців. Тепер можна признати, що час — то найстрашніший ворог Японії. Я переконаний, що по 5 літах военної операції Токіо буде примушене забрати свої войска і лишити китайским арміям всю заняту територію.

Японія, хотя она дуже трудолюбива і найлучше управляема держава в світі, була дуже зле освідомлена о китайській армії.

Найбільше заскочив Японію факт співпраці ріжних китайских армій. Того в Токіо нікто не сподівався. А тимчасом всі китайські армії виповняють одні прикази, виконують дуже трудні военні операції і в дійстности перемінились в одну оборонну армію.

Офіцери формуються в самій армії, котра числит сотки підофіцерів в віці 17—18 літ. Хоть ті офіцери дуже молоді і без підготовки — они ви-

казують великі спосібності і являються тепер цінними помічниками Чанг - Кай - Шека.

В часі завойовання Манджурії, китайські війська покидали множество оружя і аmunіції, котре діставалось японцям. Тепер чогось подібного не знайдете. При відступленю они забирают все з собою і то — нова, неприємна для Токіо несподіванка.

Перед такою дисциплінованною і агресивною армією, як японська, Чанг - Кай - Шек волит відступати. Научка Наполеона в Росії не минула безслідно. Японці також не сподівались того. В Китаю їх армію жде катастрофа, подібна тій, яка постигла Наполеона в Росії. Японія буде мусіла в час прийняти міри против грозячої єї небезпеки, если пожелает спасти свою армію“.

Та японська армія все поволеньки продвигається вперед. В послідних днях жовтня 1938 падає Кантон, а через то китайці лишились послідного порта і зістали відрізані від світа.

5. НИНІШНІЙ СТАН СИБІРІ.

Під koniec слідовало би єще сказати щось о тім, як представляється нині Сибір, та неісчерпаема копальня природних богатств Руси.

Довгі столітя Сибір була місцем, куда зсилали преступників. Слово то було однозначним зі словом каторга. Огромні, напів-пустинні простори не могли бути надлежаще використані і всюди відчувався брак доріг, брак якогонибудь тіснійшого полученя з Европейскою Росією.

Під koniec прошлого віка Росія спромоглась на будову величезної, найдовшої в світі желізної

дороги. Довжина її рівняється в приближенню 13 тисяч кілометрів. Сибірська дорога соединяє Москву з Владивостоком, проходячи через слідувачі великі міста: Пенза, Самара, Уфа, Омск, Томск, Красноярск, Иркутск, Чита і тут розділяється. Одна галузь веде через Манджурію, низше Цицикару через Харбін до Владивостока. Друга галузь із Чита звертає на північний всхід і через Нерчинск і Албазін доходить до Хабаровска на Амурі, звідки має получене: залізною дорогою до Владивостока і рікою Амуром до Николаєвска.

На своїй великанській дорозі сибірська магістраль перетинає могутні рускі ріки: Волгу, Об, Іртиш і єго могутній доплив Ішим, дальше Енісей, і накінець далековсхідні допливи Амура; проходить через такі гори, як Урал, безчисленні гірські хребти центральної Сибірі, як Байкальській, Яблонний і пр.; кругом обходить велике Байкальське озеро.

Сибірська залізна дорога була грандіозним цивілізаційним вкладом Росії в азійські степи, а в історії Сибірі — епохальним фактом. Вздовж неї, мов з землі повиростали сейчас десятки і сотки міст і місточок, а вже існуючі перемінились в великі міста. По сталевим шинам сибірської дороги росширилась на Всхід руска культура. Наладились торговельні зношення з Китаєм сухопутною дорогою і широкою рікою поплили в Росію скарби пребогатої сибірської землі. Росія все більше і більше клониться на Всхід, уходить в Азію, бо правильно чує, що там єе будуче.

Та одної залізної дороги було мало. Там треба єще десятки і сотки комунікаційних доріг, щоби надлежаче оживити і наладити господарське життя Сибірі. А на случай війни брак доброї кому-

нікації може фатально заважити, як то впрочім ми виділи в 1904—5 р., на ісході війни.

І тому то еще старе царске правительство приготувало матеріали під будову желізної дороги, котра мала получити Сибірську магістралу з Туркестаном, а еще в 1894 р. побудовало на Виході вхідно-китайську желізну дорогу. Світова війна і революція перервала працю над будовою дальших доріг.

По війні, особливо в посліднім десятилітію справа упрочищення Сибірі пішла великими кроками вперед. Відкривши там колосальні поклади всякого рода металів від платини і золота починаючи, а на углю і желізній руді кінчаючи, совітська Росія постаралась їх використати, бодай в части. А крім того організація дальневосточної армії також визвала пекучу потребу нових доріг. І в послідних часах в Сибірі построено:

1) Желізну дорогу, соединяющую Байкал з Амуром, 2) урегульовано ріку Амур, так, що став він судоходний аж до Хабаровска, 3) построено жел. дорогу Оренбург-Тайшет—Кіренск і 4) докінчено 1.700 км. так зв. Турксіба (лучит Туркестан з сибірською желізною дорогою).

Рівночасно построено на Далекім Виході воєнні укріплення для армії, бази для сильного воздушного флота, биті дороги і автостради, а короною всего явився Урало-Кузнецкій Комбінат, центр тяжкого Сибірського промисла, віддалений 7.000 км. від Японії і 4.000 км. від западної границі Росії. Може слідує тут відмітити, що все зроблено початково чужими спеціалістами, а навіть за чужі капітали.

Нині Сибір має вже властиво не одну, але три комунікаційні лінії: сушею, воздухом і водою (Великий Сіверний Путь). А в останньому часі газети принесли вість, що плянується будова нової транс-сибірської магістралі, вздовж першої, лиш о яких 100—150 км. на північ.

По війні Росія ще більше уходить в Азію. Та і не диво. Там відкрито такі огромні природні багатства, о яких дотепер нікому не снилося. Для приміра подаєм: запаси угля в Росії виносять більше, як тисячу мільярдів тон, з того на Европеску Росію приходить ледво 70 мільярдів тон.

В останньому десятиліті відкрито в Азії більше, як мільярд тон покладів залізної руди. Кожний місяць приходять все нові відомости о нових відкриттях природних багатств. Берем одну з останніх (гляди: „Діло” з дня 28. 8. 1938):

„В Казакстані відкрито знов великанські запаси угля, після обчислень геологів на 52.6 мільярдів тон!”

Одночасно на березі ріки Печори відкрито поклади угля, що его обчислюють на 36. мільярдів тон”.

З моментом таких величезних відкриттів, центр рускої промишленности відразу пересувається в Азію. На Уралі, в Кузнецку і Магнітогорску, над Амуром і Алтаєм повстали нові заводи, величезні фабрики. І грубо ошибавсяби той, хто думавби, що там виробляється одні танки і армати. Зпід до червона розкалених печей і сталевих моторів виходять части самоходів, тракторів, селеско-господарских машин, локомотиви і вагони. А крім того множество всяких інших фабрикатів.

Так приміром завдяки Турксібови, можна там без труда довести пшеницю з центральних європейських та сибірських губерній, а на її місці завести в Туркестані огромні плантації бавовни, котра в нічім не уступає найлучшій в світі єгипетській бавовні... І на туркестанськiм сирівці базується текстильний промисл підмосковского району. Може і частично завдяки тому Москва виросла в 4-мільоновий город.

Від 4—5 літ Россія кидає товари своєї промисленности на азіатські ринки. В Афганістані, Персії, Восточнім Туркестані, Монголії і Китаю все більше попит мають товари з рускою охоронною маркою; європейські, і в першій мірі японські купці тратят свої ринки збуту. Японський експорт до тих країв починає корчитись. І на все то дивитися озлоблений японец, дивитися і лютиться, а японський самурай час від часу нервно хватає за рукоять свого меча.

Страта ринків в Азії страшнійша для Японії від армії Чанг-Кай-Шека. І тому може японська воєнна партія стремит до війни з Россією, щоби її знищити за всяку ціну. Та чи вже не запізно?

6. ЯПОНІЯ ГРОЗИТ СВІТУ.

Не треба однак думати, що японський імперіалізм звертається лише на північ, а Россія, — одиноким японським ворогом. У Японії великий апетит. На початку ми згадували вже о непорозумінню Японії з Злученими Державами Північної Америки і Англією. Тепер посвятимо тій справі кілька слів.

Між Америкою і Японією іде в нинішню пору великий спір о пановане над Тихим Океаном! Обі

сторони не рішаються на генеральну розправу, за то обі шкодять собі взаємно, де лиш можуть і строять все нові воздушні бази на Тихім Океані.

І так, за справою Японії на Філіппінських островах вибухло повстанє против Америки і Америка осуцествляє вже поступенно свої обіцянки дати Філіппінам повну незалежність. З моментом полученя ними тої незалежності — Японія постарается розширити туда і укріпити свої впливи. Японія не намірена відказатись від експанзії на полудне. Опанувавши в посліднім часі полудне Китаю (Кантон, Шанхай) она все більше приближається до Голяндських Індій, з їх 60 міліонами населеня, щоби через поміст малих і більших островів перекинутись в Австралію.

О англійських інтересах в Китаю можна вже нині сказати, що они в високій степені загрожені. Велика англійська твердиня в Китаю Гонг-Конг окружена здобутими японцями теренами. Сам англійскій преміер Чемберлен в недавній промові в Палаті Общин заявив, що англійські інтереси в Китаю тепер залежні від Японії.

В передчутю, що Японія готовится нанести Англії на Восточі рішительний удар, Англія укріплює свої позиції на Всході, а в першій мірі кидає міліарди на розширенє своєї бази в Сінгапурі.

Сінгапур, то узловий комунікаційний пункт на Далекім Всході, через котрий мусят перепливати всі кораблі з Індійского на Тихій Океан. Англія владіє тим узлом і перемінивши его в величезну морську кріпость, в своїх руках держит немовби контроль морского руху на Далекім Всході. Англія знає, що як довго Сінгапур в її руках, так довго в її руках находится ключева позиція в на-

нованню над Далеким Входом, а тимсамим Австралії з Індіями зі сторони Японії нічого не грозит. По послідних кредитах англійців на розбудову Сінгапуру — той послідній має бути кріпостію не до здобути.

Але і в тім случаю Японія заатакувала Англію так сильно, що цілий Сінгапур задрожав в своїх основах. Не переішкоджуючи зовсім Англії в еї розбудові тої кріпости, — Японія приступає до будови нового получения з Індійским Океаном; она виарендувала найбільше узку низинну часть малайского півострова і там намірена перекопати канал Кра, котрий мавби бути конкурентом для англійского Сінгапура, підриваючи в той спосіб цілковито его значенє. Правда, все то еще наразі одні плани — однако їх переведене в жите може вже каждой хвилі наступити і в той спосіб Англія оказаласьби заатакованою з тої сторони, з котрої она того найменше може сподіватись. Невидима еще на разі японско-бритійска борба началась таки вже на добре, хотя еще не чути вистрілу армат...

Японія грозит світу. Звістний знаток далеко-східного питання, чешській публіцист Антоній Цішка подає один знаменательний примір японскої психіки. Від якогось часу дуже модною стала в Японії така товарова марка: на земнім глобі (кулі земській) сидит японец, підобравши ноги під себе, немов-би чуючи, що він призначений бути паном того глоба. Рисунок той так відповідає японцям, що вже вскорі став одним з найбільше уживаних охоронних товарових знаків. Єсть він показательним для настроїв та психіки японскої маси.

Далекій Вхід представляє собою в нинішню пору велику загадку. Кілька великих націй мобілізує там свої сили, приготавляючись до рішительної розправи. Серед них рускій народ займає одно із перших місць. І найбільшим его ворогом на Далекім Вході — то воїнственний японец, все дальше і дальше проникаючий на азійський материк, і завистним і жадним оком оглядаючий все кругом і так страстно любуючийся тим знаменательним рисунком: японця сидячого на земнім глобі...

КОНЕЦ.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Причинна^{*)}

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі,
Горáми хвилю підійма!

І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де вигляда́в,
Неначе чо́вен в синім морі
То виринав, то пото́пав.

Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясень раз-у-раз скрипів.

В таку добу під горою,
Біля то́го га́ю,
Що чорніє над водою,
Щось біле блука́є.

Може вийшла русáлонька
Матери шукати,
А може жде коза́ченька,
Щоб залоскотати.

*) Така жінщина, котру заворожено, і тому она, як сновида ходит по ночах з замкненими очима, несвідомо того, що робит.

Не русáлонька блукає:
 То дівчина ходит,
 Й сама не зна (бо причинна),
 Що такеє робит.

Так ворожка поробила,
 Щоб меньше скучала,
 Щоб, бач, хóдя о півночі,
 Спáла й виглядала

Козáченька молодого,
 Що торік покинув.
 Обіщався вернутися,
 Та, ма́буть, і згинув!

Не кита́йкою покрились
 Козацкі́і очі,
 Не вими́ли бі́ле личко
 Слізони́ки дівочи́:

Орел виняв карі́ очі
 На чужому́ полі́,
 Бі́ле ті́ло вовкі́ ззі́ли, —
 Така́ его́ доля́.

Дарма́, що ні́ч дівчи́нонька
 Ї́го ви́глядає́.
 Не верне́тся чо́рноброви́й
 Та́й не приві́тає́,

Не росплете́ довгу́ ко́су,
 Хустку́ не завя́же,
 Не на лі́жко, в до́мовину
 Сироті́ю ля́же!

Така єї доля... О Боже мій милий!
За що ж Ти караєш єї молоду?
За те, що так щиро она полюбила
Козацькі очі?... Прості сироту!

Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки;
Одна, як та пташка в далеких краях.
Пошли ж Ти їй долю, — она молоденька;
Бо люди чужії єї засміють.

Чи винна ж голубка, що голуба любить?
Чи винен той голуб, що сокіл убив?
Сумує, воркує, білим світом нудит,
Літає, шукає, дума — заблудив.

Щаслива голубка: високо літає,
Полине до Бога, — милого питать.
Кого ж сиротина, кого запитає,
І хто їй розкаже, і хто тее знає,

Де милий ночує: чи в темному гаю,
Чи в бистрім Дунаю коня напува,
Чи, може, з другою, другу кохає,
Єї чорнобриву уже забува?

Як-би то далися орлині крила,
За синім би морем милого знайшла;
Живого б любила, другу б задушила,
А до неживого у яму б лягла.

Не так серце любить, щоб с ким поділитися,
Не так оно хоче, як Бог нам дає:
Оно жить не хоче, не хоче журиться.
„Журись”, каже думка, жалю завдає!

О Боже мій милий! Така Твоя воля,
Таке єї щастє, така єї доля!

Нові видання О-ва ім. М. Качковського

I. Белетристика (повісти):

	Ціна в зол.
Байки і сказки	0.30
Ваврик В. Р.: Въ перекрестныхъ огняхъ I. Якъ Богданъ Черемха умиравъ за правду. Чайковскій К. Н., свящ.: Дуклянскій перевалъ на Лемковщинѣ	0.30
То - же. II. Розбурене гніздо	0.45
„ III. За колючимъ дротомъ	0.40
„ IV. Борис Черемха	0.45
„ V. На ріднихъ згарищахъ	0.55
Гоголь Н. В.: Тарасъ Бульба	0.50
Зошенко Мих.: Юмористичні оповідання	0.30
Ивановичъ А.: Таровець	0.25
„ Куба Блудъ	0.20
Луцькь І. Я.: Бог труди любить	0.45
Мордовцев Д. Л.: Темош. Історична повість. Ч. I.	0.30
Его-же: То-же. Ч. II.	0.40
Наумовичъ И.: Сироты.	0.35
Перхун Е.: Несчастна розлука	0.30
Романов, П. С.: Оповідання	0.30
Русскія сказки	0.30
Стороженко О.: Марко проклятый	0.40
Толстой Л.: Народные рассказы	0.25
Тютчев Ф. Ф.: Изъ тьми до свѣгла, Істор. пов.	0.30

II. Публіцистика

Ваврик, В. Р.: Григ. Сем. Малец	0.15
Ілюстров. Народний Календар на 1939 г.	1.00
Календарі за роки 1920-1938., содержачі інтересні і по- учаючі статі.	0.50—0.75
Мысли о дѣлѣ	0.20

III. П о е з і я

Вѣночокъ стихотвореній	0.20
На ювілей 950-літія крещенія Руси	0.30
Сборникъ рус. народныхъ пѣсенъ съ нотами	1.00

IV. Гігієна (наука о здоровлю)

Кокотайло О. О.: Рады женщинамъ беременнымъ и пле- канье немовлятъ. — Русскіи пословицѣ. — Толстой Л.: 1) Два брата и золото, 2) Кающійся грѣшникъ	0.20
---	------

6701 PA

V. Попул. -

Антоневичъ, Н. И.: Історія гетма	0.30
тельникъ А.: За семейный грѣхъ (розказъ)	0.20
Ваврикъ В. Р.: Народная словесность и селяне-поэты	0.45
Его - же: Слово о полку Игоревѣ	2.50
Копистянскій Адр., Д-р: Історія Руси, ч. I—III за всі 3 томи	0.50
Его - же: Стара Княжа Русь в народних піснях - билинах	0.20
Про сонце і сонічні машини	0.20
Со—о И.: Маркіянъ Шашкевичъ, его творы и значенье	0.15
Ходоровичъ И. С.: Гроши, ихъ історія и пр.	0.25
Его - же: Промыслъ, торговля и земледѣліе (съ 2 геогра- фическими картами)	0.20
Его - же: Чехословакія (ея устройство, промышленность, торговля и добробытъ). Купринъ А.: Пѣгія лошади.	0.35
Цебринскій М. С.: Століте руского народного відродження	

VI. П е с и

Ваврик В. Р.: Западня. Драма в 4-х дійствіях	0.40
Каж-Долевска Зоя: Материнскі сльози. Діточа песа в 4-х акт.	0.50
Ея-же: I Св. Николай, опікун сирот. II. Ніч чудес (песи)	0.30
Ея-же: Цвіт щастя. Діточа песа в 3-х відслонах	0.30
Лукашевич К.: Коминяр.— В користь бідних дітей. Песи для дітей. — Даль В.: Счастье	0.30
Луцкыъ І. Я.: „Бѣдна на свѣгѣ пешена дитина“. Народна мелодрама въ 4-хъ дѣйств.	0.40

VII. Сельске господарство

Красицкій П. Р.: Основи рыбного господарства	0.20
Малець Г. С.: I. Бактеріи. II. Добра хата — здоровье	0.10
„ Бесѣды о садоводствѣ	0.15
„ Борьба съ врагами сада и огорода	0.10
„ Где-що изъ замледѣльческой науки и практики	0.20
„ Господарскій календарь на всякій годъ	0.10
„ Зеленый навозъ и культура люпина и серадели.	0.10
„ Щепленье и перещеплюванье старыхъ овочевыхъ деревъ и ихъ отмоложуванье	0.10
„ Якъ садити дерева и уходъ за садомъ	0.20
Турнау Ю. - Малець С. Г.: Штучны навозы	

VIII. Для дітей

Наумовичъ Ів.: Руским дітям. Золотая Книжочка.	0.30
Читанка для дітей	0.30

pn 6701